MÎNDRIA TRANSNISTRENILOR

Transnistria are o pleiadă de savanți de o erudiție și cultură bogată, cu vocație și performanțe atît de domeniul științelor umaniste, cît și în domeniul științelor exacte. Lor le revine meritul ce se cuvine deschizătorilor de drumuri, primilor îndrumători.

În toți anii vieții lor au rămas același oameni ai Transnistriei, cu înfățișarea, cu care se oglindeau strămoșii mîndri și îndrăzneți, cu sufletul lor deschis la tot ce este bun, înălțător. Ei erau expresia pură a neamului moldovenesc, de care, pe drept cuvînt, erau mîndri, patrioți convinși pînă în ultimele fibre ale nobilelor lor inimi.

Printre acești mari patrioți sînt mulți feciori ai neamului nostru, care au lăsat urmașilor opere de o înaltă calitate. Îi numim numai pe unii.

Vestitul pedagog Toader Titovici Malai, născut în comuna Goian, județul Tiraspol, (1884—1919), în anii 1910—1917 a luptat activ pentru ca în școlile Transnistriei limba moldovenească să ia locul pe care-l merită în rîndul celorlalte discipline școlare. Prin titanica sa muncă și dăruire, el a reușit să realizeze predarea limbii materne în școala din comuna Speia. Acest important obiect de studii, din inițiativa lui Toader Malai, a prins rădăcini și în școlile satelor vecine (Butor, Mălăiești, Tașlîc ș. a.).

Politica de moldovenizare a școlilor a fost realizată cu un mare succes în anii 1931—1937 de oamenii de știință din R.A.S.S.M. Profesorii A. P. Dîmbul, alcătuind «Gramatica. Morfologia» (1935), I. I. Irimița «Gramatica limbii moldovenești» (1937), L. A. Madan «Gramatica limbii moldovenești. Fonetica și morfologia» (1932) ș. a.

Ei au fost inițiatorii trecerii la grafia latină în R.A.S.S.M., au iubit cu ardoare profesiunea lor de pedagog, pe care au înfăptuit-o cu un adevărat apostolat.

Prelegerile lor bogate în informații și de înaltă ținută științifică erau audiate cu interes foarte mare nu numai de învățători, studenți, elevi, dar și de muncitori și țărani. Pentru cultivarea limbii moldovenești literare acești pionieri ai românismului în Transnistria și mulți alții în 1937 au fost arestați, iar pe urmă nimiciți în GULAG. În 1960 sînt reabilitați. Ei au trăit o viață dăruită oamenilor pentru că, într-adevăr, ceea ce supraviețuiește și se înalță este această binefăcătoare a omului — știința.

În domeniul istoriei a proslăvit Transnistria în toată lumea Vladislav Petru Buzescul (1858—1931, Balta), membru al A.Ș. a U.R.S.S. (1922), care în teza de magistru «Perycle» susținută în 1889, subliniază caracterul progresist al sistemului democratic din Atena. Disertația sa de doctor este una dintre cele mai bune lucrări din istoriografia mondială despre opera lui Aristotel «Politica atenianã». Profesorul V. P. Buzescul a publicat sute de cercetări științifice cu un volum de 4000 coli de tipar.

Monografiile sale în domeniul istoriei lumii antice sînt clasice. Astfel sînt apreciate de profesorii Goldin N. S., Paculi N. N., Smolin V. F. ș. a.

Un mare aport la dezvoltarea statisticii în Rusia l-a marcat Vasile Egor Varzar (Liublin, 1851—1940) — marele economist al țării noastre, fondatorul statisticii industriale. Este autorul monografiilor «Mecanica ingenioasă» (1908), «Amintirile unui vechi statistician» (1924), «Studii cu privire la bazele statistice» (vol. 1—2, 1925—1927).

Date foarte bogate și interesante despre viața și activitatea științifică a profesorului V. E. Varzar găsim în dicționarul lui Granat (v. 7, p. 602), în volumul auxiliar al lui Brocgauz și Efron (p. 367) și în multe alte ediții enciclopedice. Avem tot dreptul să spunem că el a fost și rămîne în istoria omenirii în calitate de savant-enciclopedist.

Într-o ramură afiliată cu statistica, și anume în domeniul matematicii, a muncit mult și cu rezultate strălucite pămînteanul nostru, profesorul Mihail Cuzma Grebencea, născut în satul Mălăiești, gub. Herson, 1897—1972. A editat peste 50 de publicații științifice. Sînt bine cunoscute monografiile și manualele lui «Aritmetica» (1947), «Teoria numerelor» (1949), «Despre reprezentarea unui polinom ca o sumă de polinoame liniare independente» (1951), «Curs de analiză matematică» (2 volume, 1960—1961) ș. a. Vreau să menționez că ultimul manual este folosit și în zilele noastre la toate facultățile de fizică și matematică din școlile superioare ale U.R.S.S.

Un loc aparte în istoria dezvoltării filozofiei, esteticii și literaturii ocupă eminentul savant Ion Capiton Lupol (s. Cocieri, 1896—1943), membru al A.Ș. a U.R.S.S. (1939), profesor la Universitatea din Moscova, director al Institutului de literatură universală «M. Gorki», care ne-a lăsat o moștenire științifică bogată din 5 monografii și 55 publicații în cele mai vestite reviste științifice ale lumii. Se bucură de o mare autoritate în lumea oamenilor de știință «Denis Dideaut. Schițe ale vieții și activității» (1934, 1960), «Studii istorico-filozofice» (1938), «Studii literare» (1940). În februarie 1941 profesorul Ion Lupol este arestat și condamnat la moarte ca spion român. El a stat la închisoarea din Saratov, împreună cu ilustrul genetician, academicianul N. I. Vavilov. La 4 iulie 1942 Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S. i-a înlocuit pedeapsa la moarte prin 20 de ani într-un lagăr de concentrare, în care el a încetat din viață la 26 mai 1943. În 1960 Ion Lupol este reabilitat. Unele opere ale pămînteanului nostru sînt traduse în limbile germană, poloneză, franceză și spaniolă, dar, cu părere de rău, nici una din ele nu e tradusă în limba moldovenească.

Un mare savant-naturalist, originar din s. Mălăiești (1836—1883), este profesorul Mihail Simion Mițul. El a cercetat solurile, flora și fauna insulei Sahalin, a organizat prima stațiune meteorologică, a determinat care soluri pot fi bune pentru cultivarea grîului și orzului, a pus fundamentul științific necesar pentru dezvoltarea agronomiei și silviculturii.

Profesorul M. S. Mițul a publicat multe lucrări fundamentale privitor la geologia, demografia, fitotehnia și zootehnia acestui ținut. El consideră că insula Sahalin va fi un meleag înfloritor. Clasicul literaturii ruse A. P. Cehov, în romanul său «Sahalin», îl numește pe M. S. Mițul «erou savant-fanatic, om de o călire morală rară, optimist și idealist, care avea o pasiune prevalată și care știa să le-o transmită cu dărnicie și altora».

Printre oamenii de știință, care au proslăvit Moldova prin cercetări de o mare valoare în domeniul botanicii, e și băștinașul nostru, profesorul Serghei Grigore Hîncul, născut în satul Doibani, gubernia Herson, 1872—1940, renumit savant, care a realizat cercetări unice la introducerea, aclimatizarea și fiziologia plantelor decorative în Moldova, Adjaria și Abhazia.

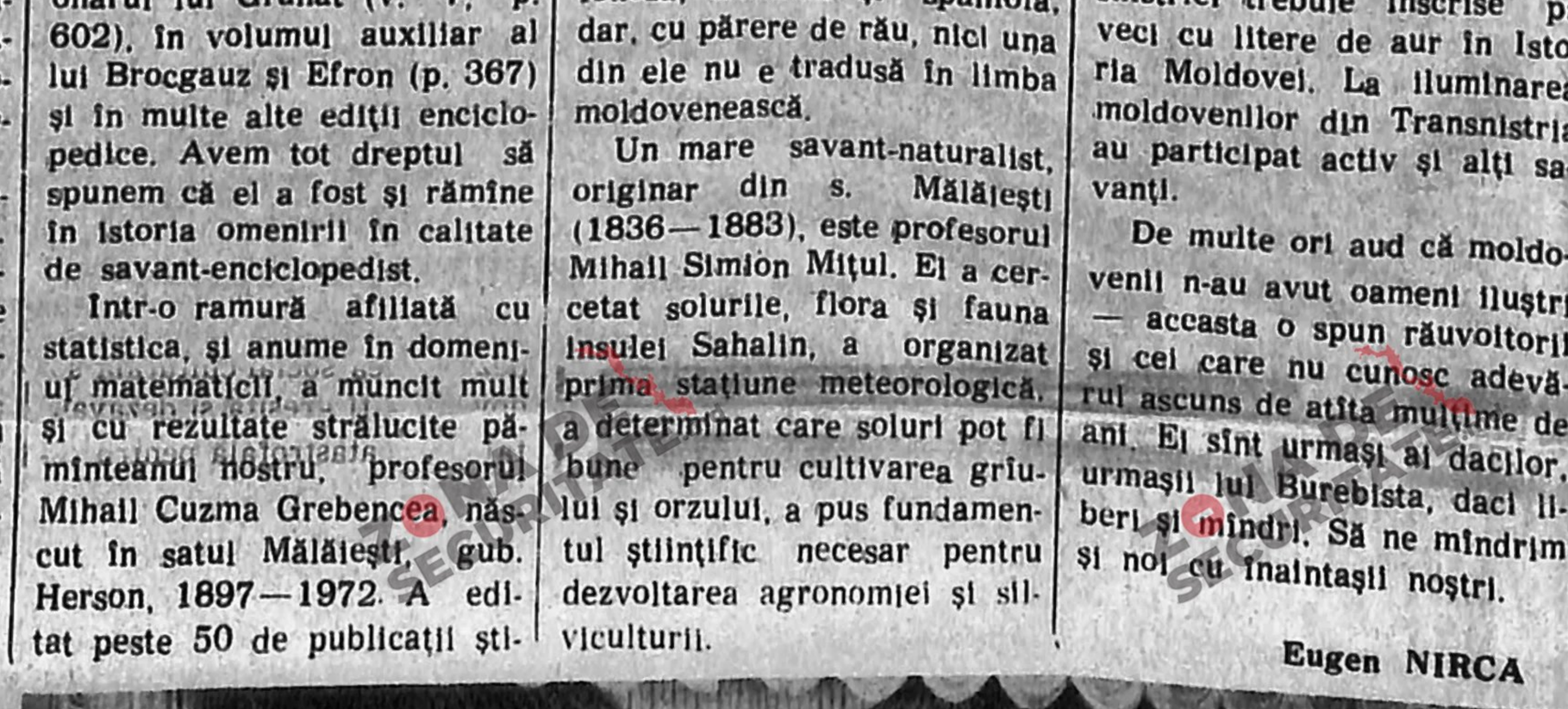
Profesorul S. G. Hîncul a publicat 40 lucrări științifice în domeniul pedologiei, dendrologiei, ecologiei, plantelor exotice și fitogeografiei. Ca om de știință, S. G. Hîncul «s-a impus prin claritatea și precizia cu care a tratat problemele, prin descoperirile sale foarte importante, atît din punct de vedere științific, cît și practic» (A. N. Krasnov».)

Lucrările principale ale lui S. G. Hîncul vor rămîne pentru noi un tezaur prețios, care vor servi încă multă vreme ca informație de bază în domeniul aclimatizării plantelor.

Iată doar cîteva nume de savanți originari din Moldova. Numele acestor modești și consecvenți savanți ai Transnistriei trebuie înscrise pe veci cu litere de aur în Istoria Moldovei. La iluminarea moldovenilor din Transnistria au participat activ și alți savanți.

De multe ori aud că moldovenii n-au avut oameni ilustri — aceasta o spun răuvoitorii și cei care nu cunosc adevărul ascuns de atîta mulțime de ani. Ei sînt urmași ai dacilor, urmașii lui Burebista, daci liberi și mîndri. Să ne mîndrim și noi cu înaintașii noștri.

Eugen NIRCA

În viața noastră au revenit sărbători demult uitate. Cu un suflu nou au revenit sărbătorile legate de tradițiile și obiceiurile neamului. În aceste zile în Sala cu Orgă are loc festivalul «Clopotele învierii»

Foto de A. Simanovschi